

УДК 343.8

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-12-12

Ветохін Сергій Анатолійович,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
науково-дослідної лабораторії з проблем
протидії злочинності
Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID ID: 0009-0004-7394-3357

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ПОЛЯ БОЮ АБО ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ ДІЯТИ ЗБРОЄЮ

Метою статті є визначення основних соціально-демографічних, службово-рольових, кримінально-правових, морально-психологічних і мотиваційних ознак осіб, які вчиняють самовільне залишення поля бою або відмовляються під час бою діяти зброєю, а також з'ясування значення цих ознак для кваліфікації діяння, його розслідування та попередження. У статті досліджено ознаки осіб, які вчиняють самовільне залишення поля бою або відмовляються під час бою діяти зброєю. За основу взято положення статті 429 Кримінального кодексу України, норми військового законодавства та сучасні наукові праці, присвячені військовим кримінальним правопорушенням, особі злочинця-військовослужбовця, а також криміналістичним і кримінологічним аспектам порушення порядку несення військової служби. Обґрунтовано, що характеристика таких осіб не може зводитися лише до формального визначення спеціального суб'єкта. Вона охоплює сукупність соціально-демографічних, службово-рольових, кримінально-правових, морально-психологічних і мотиваційних ознак, які виявляються в умовах безпосереднього бою. Показано, що для правильної кваліфікації діяння мають значення не тільки статус військовослужбовця та факт участі в бою, а й місце особи у системі військового управління, її фактичний обов'язок діяти зброєю, рівень підготовки, психологічна стійкість, стан виснаження, сприйняття обстановки та мотиви поведінки. Окрему увагу приділено відмежуванню цього складу кримінального правопорушення від суміжних діянь і значенню характеристики правопорушника для розслідування, попередження таких випадків та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Зроблено висновок, що особа, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмовляється діяти зброєю, є не просто спеціальним суб'єктом військового кримінального правопорушення, а військовослужбовцем, фактично включеним у конкретну бойову ситуацію, у межах якої на нього покладено реальний обов'язок зберігати позицію, діяти у бойовому порядку та застосовувати зброю відповідно до наказу і до обстановки. Саме тому її характеристика повинна починатися з поєднання правового статусу, службової ролі та об'єктивних умов бою. Без такого поєднання неможливо ні правильно кваліфікувати діяння, ні відмежувати його від суміжних кримінальних правопорушень та інших ситуацій, у яких відсутня свідомо протиправна відмова від бойового обов'язку. Зміст характеристики такої особи є багаторівневим. Він охоплює соціально-демографічні, службово-рольові, кримінально-правові, морально-психологічні та мотиваційні ознаки.

Ключові слова: військові кримінальні правопорушення, самовільне залишення поля бою, відмова діяти зброєю, особа злочинця-військовослужбовця, поле бою, бойова обстановка, військова дисципліна, мотиви протиправної поведінки, кримінально-правова характеристика, профілактика

Vietokhin S. A. Characteristics of persons who commit unauthorized abandonment of the battlefield or refuse to use weapons

The purpose of the article is to determine the main socio-demographic, service-role, criminal-legal, moral-psychological and motivational characteristics of persons who commit an unauthorized abandonment of the battlefield or refuse to use weapons during combat, as well as to clarify the significance of these characteristics for the qualification of the act, its investigation and prevention. The article examines the characteristics of persons who commit unauthorized abandonment of the battlefield or refuse to use weapons during combat. The study is based on Article 429 of the Criminal Code of Ukraine, the current rules of military legislation, and contemporary scholarly works devoted to military criminal offenses, the personality of the offender-serviceman, and criminalistic and criminological aspects of violations of the order of military service. It is argued that the description of such persons cannot be reduced to a merely formal definition of a special subject of the offense. It includes a combination of socio-demographic, service-role, criminal-law, moral-psychological, and motivational features manifested in the conditions of actual combat. The article shows that proper legal qualification

depends not only on the formal military status of the person and the fact of participation in combat, but also on the place of that person within the military command structure, the real duty to use weapons, the level of training, psychological resilience, exhaustion, perception of the situation, and motives of conduct. Particular attention is paid to distinguishing this offense from related acts and to the value of offender characteristics for investigation, prevention, and individualization of criminal liability. It is concluded that a person who commits an unauthorized abandonment of the battlefield or refuses to act with weapons is not just a special subject of a military criminal offense, but a serviceman who is actually included in a specific combat situation, within the framework of which he is assigned a real duty to maintain a position, act in combat order and use weapons in accordance with the order and the situation. That is why its characterization should begin with a combination of legal status, service role and objective conditions of the battle. Without such a combination, it is impossible to properly qualify the act or distinguish it from related criminal offenses and other situations in which there is no conscious unlawful refusal of combat duty. The content of the characterization of such a person is multi-level. It covers socio-demographic, service-role, criminal-legal, moral-psychological and motivational features.

Key words: *military criminal offenses, unauthorized abandonment of the battlefield, refusal to use weapons, serviceman offender, battlefield, combat situation, military discipline, motives of unlawful conduct, criminal law characteristics, prevention*

Постановка проблеми. Самовільне залишення поля бою або відмова під час бою діяти зброєю належать до тих військових кримінальних правопорушень, у яких суспільна небезпека безпосередньо проявляється не лише у порушенні військової дисципліни, а й у створенні реальної загрози для зриву бойового завдання, втрати позицій, дезорганізації дій підрозділу та настання тяжких наслідків для інших військовослужбовців. Норма статті 429 КК України побудована лаконічно, однак за зовнішньою простотою її диспозиції стоїть складний комплекс правових і фактичних питань: хто саме може бути виконавцем цього кримінального правопорушення, які властивості має така особа, за яких умов її поведінка є свідомим самовільним залишенням поля бою або відмовою діяти зброєю, а коли йдеться про іншу правову ситуацію. Тому дослідження характеристики осіб, що вчиняють це діяння, має значення не тільки для кримінально-правової кваліфікації, а й для кримінологічного аналізу, розслідування, профілактики та індивідуалізації відповідальності [1; 7, с. 104-105; 10, с. 574-575].

Стан опрацювання. Проблематику військових кримінальних правопорушень, особливостей спеціального суб'єкта, криміналістичної характеристики діянь у бойовій обстановці та соціально-психологічних ознак військовослужбовця-правопорушника досліджували Г. В. Андрусів, Ю. В. Баулін, П. П. Богущкий, В. І. Борисов, С. І. Дячук, М. І. Карпенко, О. О. Дудоров, В. О. Навроцький, Н. О. Опанасенко, А. І. Кунтій, Н. В. Коломієць, В. В. Журавель та інші автори [6, с. 280-281; 7, с. 104-105; 8, с. 424-425]. Разом із тим цілісна характеристика саме осіб, які вчиняють діяння, передбачене статтею 429 КК України, у сучасній літературі висвітлена фрагментарно, оскільки науковці частіше аналізують або склад кримінального правопорушення загалом, або суміжні посягання на порядок несення військової служби [9, с. 109-110; 11, с. 48-49].

Метою статті є визначення основних соціально-демографічних, службово-рольових, кримінально-правових, морально-психологічних і мотиваційних ознак осіб, які вчиняють самовільне залишення поля бою або відмовляються під час бою діяти зброєю, а також з'ясування значення цих ознак для кваліфікації діяння, його розслідування та попередження.

Виклад основного матеріалу. Для належного розкриття теми насамперед слід звернутися до нормативної конструкції досліджуваного кримінального правопорушення. Стаття 429 КК України встановлює відповідальність за самовільне залишення поля бою під час бою або відмову під час бою діяти зброєю. Уже з тексту цієї норми видно, що законодавець пов'язує відповідальність не з будь-яким порушенням наказу чи будь-яким відходом із займаної позиції, а саме з поведінкою в особливій обстановці бою, де від кожного військовослужбовця очікується дія, спрямована на відсіч противнику, утримання рубежу, захист особового складу та виконання бойового наказу. Саме тому характеристика особи, яка вчиняє таке діяння, повинна виводитися із поєднання загальних положень про військові кримінальні правопорушення та спеціальних ознак, притаманних бойовій діяльності [1; 10, с. 574-575].

У науковій літературі слушно наголошується, що особа злочинця-військовослужбовця має розглядатися не ізольовано, а через систему її соціальних і службових зв'язків. Н. О. Опанасенко підкреслює, що особа такого правопорушника характеризується не лише правовим положенням, а й комплексом соціально-психологічних чинників, які впливають на мотиви протиправної поведінки. Це означає, що для статті 429 КК України недостатньо констатувати факт служби в армії або перебування в районі бойових дій. Потрібно дослідити, якою була ступінь інтегрованості особи в підрозділ, наскільки вона

розуміла характер поставленого завдання, чи мала досвід ведення бою, як сприймала наказ і чи була здатна реалізувати його за своїм фізичним і психічним станом [8, с. 424–426].

Суттєвою ознакою характеристики є належність особи до певної категорії військовослужбовців. Практичне значення мають рід військ, військове звання, посада, обсяг повноважень, місце у вертикалі підпорядкування, ступінь доступу до інформації про бойову обстановку та рівень професійної підготовки. Один і той самий зовнішній вчинок у бойовій обстановці може мати різний зміст залежно від того, ким саме він учинений: стрільцем, гранатометником, кулеметником, командиром відділення, водієм бойової машини, навідником, оператором зв'язку чи іншою особою. Від ролі у бою залежить, який саме обов'язок покладался на військовослужбовця і яку небезпеку створило його відступлення від цього обов'язку [3; 7, с. 106–107; 10, с. 575–576].

Самовільне залишення поля бою і відмова діяти зброєю становлять не просто порушення наказу, а руйнування очікуваної функціональної поведінки військовослужбовця в умовах безпосереднього зіткнення з противником. Тому в характеристиці особи істотне місце посідає її службово-рольова надійність. Йдеться про здатність діяти в межах наказу, зберігати визначене місце в бойовому порядку, виконувати вогневі, розвідувальні, прикривальні чи інші функції та не допустити розриву взаємодії між елементами підрозділу. Особа, яка вчиняє діяння, передбачене статтею 429 КК України, фактично виявляє нездатність або небажання підтримувати цю функціональну надійність саме в момент, коли вона є найбільш потрібною [3; 4; 9, с. 111–112].

Не менш важливо враховувати соціально-демографічні ознаки. Вони не є конструктивними елементами складу кримінального правопорушення, але дають матеріал для пояснення його механізму. У кримінологічних працях про військову злочинність підкреслюється значення віку, сімейного стану, рівня освіти, соціального походження, життєвого досвіду та попередньої професійної підготовки. Для бойової обстановки це має особливий зміст, оскільки рівень життєвої зрілості, звичка до дисципліни, навички поведінки в екстремальних умовах і загальний стиль реагування на небезпеку можуть істотно впливати на вибір між виконанням бойового обов'язку та протиправним відходом від нього [8, с. 426–427; 9, с. 112–113].

Службова характеристика особи також пов'язана з тривалістю служби, бойовим досвідом і дисциплінарною історією. Для розуміння причин учинення діяння можуть мати значення наявність або відсутність попередніх дисциплінарних стягнень, ставлення до статутних вимог, факти конфліктів із командирами, проблеми з виконанням наказів у минулому, заохочення за сумлінну службу, а також відомості про проходження навчання і підготовки перед направленням до району бойових дій. Якщо особа систематично виявляла байдужість до вимог служби, низьку виконавську дисципліну або демонструвала неприйняття правил військового підпорядкування, це може виступати важливим тлом для оцінки її поведінки в бою [4; 9, с. 113–114; 11, с. 49–50].

Водночас не всі особи, які вчиняють діяння, передбачене статтею 429 КК України, характеризуються попередньо сформованою антидисциплінарною позицією. У частині випадків протиправне рішення виникає ситуативно на тлі гострої кризи, страху, виснаження, втрати орієнтації або різкого погіршення морально-психологічного стану. Це важливо враховувати, щоб не спрощувати портрет такої особи до образу хронічно недисциплінованого військовослужбовця. Дослідження особи злочинця-військовослужбовця якраз і показують, що у протиправній поведінці можуть поєднуватися тривалі особистісні риси і ситуаційні фактори, які різко загострюються в бойовій обстановці [8, с. 424–425; 11, с. 50–51].

Морально-психологічний блок ознак у досліджуваній категорії справ має особливу вагу. У бойовій обстановці військовослужбовець перебуває під впливом безпосередньої загрози життю, інтенсивного шумового навантаження, втрати сну, фізичного виснаження, інформаційної невизначеності та постійного емоційного тиску. Саме за таких умов перевіряються на міцність його самоконтроль, волява стійкість, здатність підкоряти поведінку службовому обов'язку, зберігати концентрацію та не допустити панічних або дезорганізованих реакцій. Тому характеристика особи, яка залишає поле бою або відмовляється діяти зброєю, неминуче включає оцінку рівня її психологічної стійкості до бойового стресу [3; 8, с. 425–427].

Н. О. Опанасенко обґрунтовано зазначає, що структура особистості злочинця-військовослужбовця охоплює цінності, норми, потреби, мотиви, моральні звички та психічні властивості особи. У контексті статті 429 КК України це означає, що для характеристики правопорушника потрібно дослідити не тільки факт залишення позиції або відмови від застосування зброї, а й те, якими внутрішніми орієнтирами керу-

валася особа в критичний момент. Якщо для військовослужбовця пріоритетом стає виключно негайне самозбереження без огляду на бойове завдання, інтереси підрозділу та обов'язок перед іншими військовослужбовцями, це свідчить про суттєву деформацію службової мотивації [8, с. 426–429].

Крім страху, мотиваційний комплекс може включати недовіру до командира, переконання у безперспективності утримання позиції, образу через несправедливе ставлення, моральне виснаження, втрату бойового сенсу, бажання будь-яким способом припинити участь у бою, а в окремих випадках — відверте небажання виконувати обов'язки військової служби. Кримінологічні дослідження військовослужбовців, які самовільно залишають частину або місце служби, показують, що мотиви протиправної поведінки можуть формуватися на стику страху, перевтоми, конфліктності, розчарування та правового нігілізму. Хоча стаття 429 КК України охоплює іншу, значно більш небезпечну ситуацію, цей підхід допомагає побачити багаточисельність мотивів і відмовитися від примітивного пояснення таких діянь лише одним чинником [9, с. 114–115; 11, с. 52–53].

Важливим елементом характеристики особи є її ставлення до зброї як до засобу виконання бойового обов'язку. Відмова діяти зброєю означає не просто пасивність, а розрив між покладеним на військовослужбовця обов'язком і його фактичною поведінкою в умовах бою. Тому для оцінки особи слід з'ясувати, чи вмiла вона користуватися закріпленою зброєю, чи проходила належну підготовку, чи перебувала зброєю у справному стані, чи були боєприпаси, чи могла особа реально застосовувати зброю відповідно до наказу. Лише після цього можна переходити до оцінки внутрішньої сторони поведінки і робити висновок про те, що йдеться саме про відмову, а не про об'єктивну неможливість діяти [3; 7, с. 107–108].

У характеристиці осіб, які вчиняють досліджуване діяння, необхідно окремо виділяти рівень правосвідомості та внутрішнього сприйняття статутних вимог. Військова дисципліна за Дисциплінарним статутом Збройних Сил України означає бездоганне і неухильне додержання порядку і правил, установлених законами, військовими статутами та наказами командирів. Для особи, належно інтегрованої у військову систему, ці приписи виступають не зовнішнім примусом, а внутрішнім орієнтиром поведінки. Якщо ж статутні вимоги сприймаються формально або ворожо, це може знижувати опір до протиправного рішення у критичній обстановці [4; 8, с. 426–428].

Не менш важливо дослідити морально-вольові якості: самодисципліну, рішучість, здатність переносити невизначеність, готовність діяти всупереч страху, уміння зберігати контроль над поведінкою, а також відчуття персональної відповідальності перед товаришами по службі. У бойовій обстановці відсутність саме цих якостей часто стає тим рубежем, за яким природне психічне напруження переходить у протиправну відмову від виконання обов'язку. При цьому для характеристики особи важливо не стільки саме переживання страху, скільки те, чи здатна особа попри нього зберегти нормативний тип поведінки, або ж вона фактично дозволяє страху керувати власними рішеннями [5, с. 166–167; 8, с. 427–429].

На практиці характеристика правопорушника нерідко виявляє поєднання кількох дефіцитів: слабкої професійної підготовки, недостатньої адаптації до фронтних умов, тривалого виснаження та незрілого мотиваційного профілю. Саме сукупність таких обставин здатна зумовити ситуацію, за якої особа формально залишається військовослужбовцем, але фактично втрачає готовність діяти як боєздатний елемент підрозділу. У цьому аспекті стаття 429 КК України зачіпає не тільки сферу юридичної відповідальності, а й проблеми відбору, навчання, психологічного супроводу та управління особовим складом [5, с. 163–167; 9, с. 115–116].

Особливого значення набуває ставлення особи до командира і наказу. У досліджуваному складі кримінального правопорушення відмова діяти зброєю зазвичай відбувається в ситуації, коли наказ про ведення бою або підтримання бойової активності є для військовослужбовця зрозумілим і конкретним. Якщо ж особа заздалегідь не довіряє командирові, перебуває з ним у конфлікті, вважає його рішення безпідставними або небезпечними, це може впливати на її готовність діяти зброєю навіть тоді, коли формально обов'язок є беззаперечним. Проте така недовіра не усуває протиправності діяння, а лише поглиблює кримінологічну характеристику особи [3; 4; 11, с. 50–51].

Слід також відмежовувати осіб, які вчиняють досліджуване діяння, від тих, хто об'єктивно не міг діяти зброєю або утримувати позицію. Характеристика особи не може підміняти аналіз фактичних можливостей. Якщо військовослужбовець був поранений, оглушений, позбавлений доступу до справної зброї, залишився без боєприпасів, виконував дії з евакуації поранених за іншим наказом або фактично вийшов із бою внаслідок обставин, що не залежали від його волі, то йдеться не про характер особи як правопорушника, а про відсутність відповідних елементів складу. Це ще раз підтверджує, що характеристика особи має будуватися у зв'язку з реальною ситуацією, а не відриватися від неї [1; 7, с. 107–109].

У криміналістичному плані характеристика особи має пряме доказове значення. Для встановлення портрета правопорушника доцільно аналізувати особову справу, службову характеристику, медичні та психологічні документи, відомості про бойову підготовку, попередні заохочення і стягнення, листування, пояснення співслужбовців, командирів, а також матеріали щодо реальної обстановки бою. Саме завдяки сукупності цих джерел можна встановити, чи була протиправна поведінка продовженням тривалої дисциплінарної деформації, чи виникла як наслідок гострої бойової кризи [7, с. 104–106; 8, с. 424–426].

Для слідчої практики важливо, що характеристика особи не повинна формуватися лише на підставі показань її командирів. У бойових умовах оцінки поведінки можуть бути емоційно забарвленими, залежати від загального результату бою, втрат підрозділу або міжособистісних конфліктів. Тому портрет особи повинен будуватися на перевірених даних: об'єктивних записах радіообміну, схемах бою, бойових розпорядженнях, медичних висновках, матеріалах службових розслідувань, поясненнях кількох свідків. Такий підхід особливо важливий тоді, коли особа посиляється на поранення, контузію, панічний стан, втрату орієнтації чи інші обставини, що могли вплинути на можливість усвідомлено діяти [7, с. 106–109; 10, с. 577–578].

У контексті індивідуалізації кримінальної відповідальності характеристика особи за статтею 429 КК України також має істотне значення. Загальні засади призначення покарання вимагають враховувати ступінь тяжкості кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання. Це означає, що дані про мотивацію, попередню службу, бойовий досвід, поведінку до і після вчинення діяння, ставлення до вчиненого та реальний внесок у погіршення бойової обстановки не можуть залишатися поза межами судової оцінки. Таким чином, характеристика особи виконує не тільки пізнавальну, а й практичну функцію у процесі реалізації кримінальної відповідальності [1; 10, с. 575–578].

Запропонована типологія не має нормативного характеру, проте вона корисна для практики. Вона дозволяє відмежовувати випадки, де на перший план виходить потреба в глибокому психологічному аналізі та оцінці меж осудності конкретної поведінки, від ситуацій, у яких простежується тривала службова деформація, низький рівень правосвідомості або свідоме нехтування військовим обов'язком. Такий підхід має значення і для профілактики, оскільки заходи попередження повинні відрізнятися залежно від типу правопорушника: для одних ключовими будуть ротація, відновлення ресурсу та психологічна підтримка, для інших — посилення контролю, навчання і дисциплінарний вплив [5, с. 163–167; 8, с. 428–429].

Висновки. Отже, особа, яка вчиняє самовільне залишення поля бою або відмовляється діяти зброєю, є не просто спеціальним суб'єктом військового кримінального правопорушення, а військово-службовцем, фактично включеним у конкретну бойову ситуацію, у межах якої на нього покладено реальний обов'язок зберігати позицію, діяти у бойовому порядку та застосовувати зброю відповідно до наказу і до обстановки. Саме тому її характеристика повинна починатися з поєднання правового статусу, службової ролі та об'єктивних умов бою. Без такого поєднання неможливо ні правильно кваліфікувати діяння, ні відмежувати його від суміжних кримінальних правопорушень та інших ситуацій, у яких відсутня свідомо протиправна відмова від бойового обов'язку.

Зміст характеристики такої особи є багаторівневим. Він охоплює соціально-демографічні, службово-рольові, кримінально-правові, морально-психологічні та мотиваційні ознаки. Для розуміння поведінки правопорушника мають значення рівень бойової підготовки, досвід служби, дисциплінарна історія, ступінь адаптації до військової організації, стресостійкість, самоконтроль, ставлення до команди, до підрозділу, до зброї та до власного обов'язку. У більшості випадків йдеться не про одну окрему рису, а про поєднання декількох чинників, серед яких страх за життя, виснаження, зниження морально-вольової стійкості, конфлікти у підрозділі або слабка внутрішня прийнятність військової дисципліни.

Практичне значення дослідження цієї категорії осіб полягає в тому, що воно підвищує якість правозастосування, розслідування та профілактики. Комплексна характеристика правопорушника дає змогу більш точно будувати слідчі версії, оцінювати докази, індивідуалізувати кримінальну відповідальність і виявляти ранні індикатори ризику в підрозділах. У підсумку дослідження особи, яка самовільно залишає поле бою або відмовляється діяти зброєю, має значення не лише для опису вже вчиненого діяння, а й для запобігання таким проявам у майбутньому.

Література

1. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12>

3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/548-14>
4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/551-14>
5. Пашченко Є.М. Злочинність військовослужбовців на етапі реформування збройних сил України. *Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри* : зб. тез доп. XIV міжнар. наук.-практ. конф. «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 20 квіт. 2018 р.). Харків, 2018. С. 163–167. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19805>
6. Ветохін С.А. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за самовільне залишення поля бою або відмови діяти зброєю. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ, 2023. С. 280–283. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/b9d8577d-b193-4871-9a61-a499415ff8bb>
7. Кунтій А.І. Криміналістична характеристика самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3, ч. 3. С. 104–109. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334683>
8. Опанасенко Н.О. Соціально-психологічний портрет особи злочинця-військовослужбовця. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 424–429. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20170>
9. Колодяжний М.Г. Кримінологічна характеристика військових злочинів в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 109–117. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6227>
10. Коломієць Н.В., Бровко А.В. Кримінально-правова характеристика військових кримінальних правопорушень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 574–578. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303703>
11. Журавель В.В. Кримінологічна характеристика особи військовослужбовця, що самовільно залишив військову частину або місце служби. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Т. 4, № 90. С. 48–55. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/339692>

References

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> [in Ukrainian].
2. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy [On military duty and military service: Law of Ukraine] vid 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12> [in Ukrainian].
3. Pro Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the Statute of the Internal Service of the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine] vid 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/548-14> [in Ukrainian].
4. Pro Dystsyplinaryni statut Zbroinykh Syl Ukrainy: Zakon Ukrainy [On the Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine] vid 24.03.1999 № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/551-14> [in Ukrainian].
5. Pashchenko, Ye.M. (2018). Zlochynnist viiskovosluzhbovtziv na etapi reformuvannya zbroinykh syl Ukrainy [Criminality of military personnel at the stage of reforming the armed forces of Ukraine]. *Zakhyst prav liudyny: natsionalnyi ta mizhnarodno-pravovyi vymiry* : zb. tez dop. KhIV mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Vid hromadianskoho suspilstva – do pravovoi derzhavy» (m. Kharkiv, 20 kvit. 2018 r.). Kharkiv, pp. 163–167. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19805> [in Ukrainian].
6. Vietokhin, S.A. (2023). Peredumovy doslidzhennia kryminalnoi vidpovidalnosti za samovilne zalyshehnia polia boiu abo vidmovy diiaty zbroieiu [Prerequisites for the study of criminal liability for unauthorized abandonment of the battlefield or refusal to act with weapons]. *Aktualni problemy kryminalnoho prava* : materialy Vseukr. nauk.-teoret. konf. (Kyiv, 23 lystop. 2023 r.). Kyiv, pp. 280–283. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/b9d8577d-b193-4871-9a61-a499415ff8bb> [in Ukrainian].
7. Kuntii, A.I. (2025). Kryminalistychna kharakterystyka samovilnoho zalyshehnia polia boiu abo vidmovy diiaty zbroieiu [Forensic characteristics of the unauthorized abandonment of the battlefield or refusal to act with weapons]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. № 3, ch. 3. pp. 104–109. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334683> [in Ukrainian].
8. Opanasenko, N.O. (2022). Sotsialno-psykholohichniy portret osoby zlochynsia-viiskovosluzhbovtzia [Socio-psychological portrait of a criminal-military person]. *Pravo i suspilstvo*, № 4. pp. 424–429. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20170> [in Ukrainian].
9. Kolodiaznyi, M.H. (2013). Kryminolohichna kharakterystyka viiskovykh zlochyniv v Ukraini [Criminological characteristics of military crimes in Ukraine]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu*, Vyp. 26. pp. 109–117. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6227> [in Ukrainian].
10. Kolomiets, N.V., Brovko, A.V. (2024). Kryminalno-pravova kharakterystyka viiskovykh kryminalnykh pravoporushen [Criminal and legal characteristics of military criminal offenses]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. № 2. pp. 574–578. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303703> [in Ukrainian].
11. Zhuravel, V.V. (2025). Kryminolohichna kharakterystyka osoby viiskovosluzhbovtzia, shcho samovilno zalyshev viiskovu chastynu abo mistse sluzhby [Criminological characteristics of a serviceman who has voluntarily left a military unit or place of service]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seria: Pravo. T. 4, № 90. pp. 48–55. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/339692> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025